

Πρὸς τούτοις ἐκτὸς τῆς ρητῆς ταύτης διακηρύξεως, ὅταν συνθήκη τις ἔγινε διὰ νὰ χορηγηῆ εἰς τὸ κράτος ὠφέλειαν διαμένουσιν πάντοτε, δὲν εἶναι λόγος νὰ πιεύσῃ τις ὅτι ὁ συντάξας αὐτὴν ἡγεμὼν ἠθέλησε νὰ περιορίσῃ τὴν διάρκειάν της μὲ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του. Μία τοιαύτη συνθήκη ὀφείλει νὰ θεωρῆται πραγματική, ἐκτὸς ἂν λόγοι κατεπεύγοντες δεικνύωσιν, ὅτι ἐκεῖνος, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ συνθήκη ἔγινε, δὲν παραχώρησε τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ταύτην ὠφέλειαν, εἰμὴ ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὸν τότε βασιλεύοντα ἡγεμόνα ὑπολήψεως, καὶ ὡς χάριν προσωπικὴν· καὶ εἰς ταύτην τὴν περίσασιν ἡ συνθήκη τελειώνει μὲ τὴν ζωὴν τούτου τοῦ ἡγεμόνος. Αὐτὴ ὅμως ἡ ἐπιφύλαξις δὲν ὑποθέτεται εὐκόλως· καθότι φαίνεται ὅτι, ἂν τὴν εἶχον τὰ μέρη κατὰ νοῦν, ἠθέλων τὴν ἐκφράσει εἰς τὴν συνθήκην.

§. 190. Πῶς σχηματίζεται ἡ νομικὴ πρόληψις εἰς τὰς ἀμφιβόλους περιπτώσεις.

Εἰς περίπτωσιν ἀμφιβολίας, καὶ ὅταν κατ' οὐδένα τρόπον δὲν ἀποδεικνύεται εἴτε τὸ προσωπικὸν, εἴτε τὸ πραγματικὸν τῆς συνθήκης, πρέπει νὰ ὑποτεθῆ πραγματικὴ, ὅταν τὰ ἐν αὐτῇ διαλαμβανόμενα ἦναι εὐάρεσα, καὶ προσωπικὴ, ὅταν ἦναι δυσάρεσα. Εὐάρεσα ἐδῶ ἐννοοῦνται ὅσα τείνουσιν εἰς κοινὴν ὠφέλειαν τῶν συναλλαττόντων, καὶ βοηθοῦσιν ἀμφοτέρω τὰ μέρη ἐπίσης· δυσάρεσα δὲ ὅσα βαρύνουσιν ἓν μόνον μέρος, ἢ ὅσα τὸ βαρύνουσι πολὺ περισσότερον παρὰ τὸ ἄλλο. Θέλομεν ὁμιλήσει πλέον ἐκτεταμένως περὶ τούτου εἰς τὸ περὶ ἑρμηνείας τῶν συνθηκῶν κεφάλ. Ὁ δὲ κανὼν οὗτος εἶναι κατὰ πάντα σύμφωνος μὲ τὸν ἄρθρον λόγον, καὶ μὲ τὴν ἐπιείκειαν. Ὅταν εἰς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα δὲν ὑπάρχη βεβαιότης, πρέπει νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὰς νομικὰς πρόληψεις. Ὅταν λοιπὸν οἱ συναλλάξαντες δὲν ἐξεφράσθησαν ἀρκετὰ, εἶναι φυσικὸν, ὅταν πρόκηται περὶ πραγμάτων εὐαρέσων, ἐπίσης ὠφελίμων καὶ εἰς τοὺς δύο συμμάχους, νὰ συχασθῶμεν, ὅτι ὁ σκοπὸς των ἦτον νὰ συντάξωσι συνθήκην πραγματικὴν, ὡς οὖσαν πλέον ὠφέλιμον εἰς τὰς πολιτείας των, καὶ ἂν ἀπατηθῶσιν ὑποθέτοντές το, δὲν ἀδικεῖται μήτε ὁ εἰς μήτε ὁ ἄλλος. Ἄν ὁ

μως αἱ ἀμοιβαῖαι ὑποσχέσεις περιέχωσίν τι δυσάρεστον, ἂν ἡ μία πολιτεία βαρύνεται περισσότερον ἀπὸ τὴν ἄλλην, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι ὁ ἡγεμὼν, ὅστις ἔκαμε τοιαύτας ὑποσχέσεις, ἠθέλησε νὰ ἐπιθέσῃ αἰωνίως αὐτὸ τὸ βάρος εἰς τὸ κράτος του; Πᾶς ἡγεμὼν ὑποτίθεται, ὅτι θέλει τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ὠφέλειαν τῆς εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθείσης ἐπικρατείας, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠμπορεῖ τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι συγκατένευσαν αὐτὸς νὰ τὴν βαρύνῃ αἰωνίως μὲ τοιαύτην φορτικὴν ὑποχρέωσιν. Ἄν ἡ ἀνάγκη τὸν ἐβίαζεν εἰς τοῦτο, ἦτον ἔργον τοῦ συμμάχου του νὰ τὸ ἐκφράσῃ μὲ σαφήνειαν· καὶ εἶναι πιθανὸν, ὅτι δὲν ἠθέληεν οὗτος λείψαι γὰρ τὸ κάμη, γνωρίζων ὅτι οἱ ἄνθρωποι, καὶ μάλιστα οἱ κυριάρχαι, δὲν ὑποτάσσονται εἰς βάρη φορτικά καὶ δυσάρεστα, δταν δὲν ὑποχρεωθῶσι μὲ ρητὴν συμφωνίαν εἰς αὐτά. Ἄν λοιπὸν ἡ πρόληψις συνέβαινε νὰ ἀπατήσῃ ἢ νὰ τὸν ὑσερήσῃ μέρος τοῦ δικαιώματός του, τοῦτο ἠθέλε προέρχεσθαι ἐκ τῆς ἀμελείας του. Ἄς προσθέσωμεν ὅτι, ἂν πρέπη ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο νὰ χάσῃ μέρος τοῦ δικαιώματός του, ἡ ἐπιείκεια θέλει βλαφθῆ πολὺ ὀλιγώτερον μὲ τὴν ἀπώλειαν τοῦ κέρδους, τὸ ὁποῖον οὗτος ἠθέλε κάμει, παρὰ μὲ τὴν βλάβην, ἣτις ἠθέλε προξενηθῆ εἰς τὸν ἄλλον. Αἱ ἴσαι περὶ ἐμπορίου συνθήκαι κατατάσσονται χωρὶς δυσκολίαν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν εὐαρέστων πραγμάτων, διότι εἶναι ἐν γένει ἐπικερδεῖς, καὶ σύμφωνοι μὲ τὸν φυσικὸν νόμον. Ὅσον δὲ διὰ τὰς περὶ πολέμου συμμαχίας, ὁ Γρότιος λέγει δικαίως, ὅτι αἱ ἐπιμαχίαι (alliances défensives) πλησιάζουσι μᾶλλον τῶν εὐαρέστων πραγμάτων, αἱ δὲ ἐπιθετικαὶ συμμαχίαι μᾶλλον τῶν δυσαρέστων. Πρέπει ὡς τόσον νὰ σημειώσωμεν, ὅτι αἱ διαφιλονεικῆσεις αὗται εἶναι σχεδὸν ἤδη ἄχρηστοι εἰς τὸν βίον· οἱ ἡγεμόνες συνειθίζουσι σήμερον ἐν γένει νὰ προσδιορίζωσι μὲ σαφήνειαν τὴν διάρκειαν τῶν συνθηκῶν των. Αὐτοὶ κάμνουσι τὰς συνθήκας δι' ἑαυτοὺς, καὶ τοὺς διαδόχους των, δι' ἑαυτοὺς καὶ τὰ κράτη των, εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, ἢ πρὸς καιρὸν προσδιωρισμένον, κτλ. ἢ τέλος πάντων τὰς κάμνουσι μόνον διὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας των, διὰ τινὰ ἰδιαιτέραν εἰς αὐτοὺς ὑπόθεσιν, ἢ διὰ τὴν οἰκογένειάν των, κτλ.

§. 191. Ὅτι ἡ ἐνοχὴ καὶ τὰ δικαιώματα τὰ ὅποια πηγάζουσι ἀπὸ τῆν συνθήκην μεταβαίουσιν εἰς τοὺς διαδόχους.

Ἐπειδὴ αἱ δημόσιαι συνθήκαι, ὡς καὶ αὐταὶ αἱ προσωπικαί, τὰς ὁποίας κάμνει ὁ βασιλεὺς, ἢ ὁποῖοςδήποτε ἄλλος κυριάρχης ἔχων τὴν ἀνήκουσαν εἰς τοῦτο δύναμιν, εἶναι συνθήκαι τοῦ κράτους, καὶ ὑποχρεοῦσι τὸ ἔθνος ὀλοκλήρον, ἔπεται ὅτι αἱ πραγματικά συνθήκαι, αἱ ὅποια γίνονται διὰ τὴν διαρκέσωσιν ἀνεξαρτήτως τοῦ συντάξαντος αὐτὰς προσώπου, ὑποχρεοῦσιν ἀναμφιβόλως τοὺς διαδόχους. Ἡ ἐνοχὴ, τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλουσιν εἰς τὴν πολιτείαν, μεταβαίνει ἀλληλοδιαδόχως εἰς ὅλους τοὺς ὀδηγούς της, ἅμα αὐτοὶ ἀναλαμβάνουσι τὴν ἐξουσίαν. Ὡσαύτως τὰ διὰ τῶν συνθηκῶν τούτων προσκτώμενα εἰς τὴν πολιτείαν δίκαια μεταβαίνουν εἰς ὅλους τοὺς κατὰ καιρὸν ὀδηγούς της. Ἐν τῇ σήμερον συνειθίζεται ἐν γένει νὰ ἐπικυρόνη ἢ νὰ ἀνανεόνη ὁ διάδοχος τὰς παρὰ τῶν προκατόχων του γενομένης συμμαχίας, ὡς καὶ αὐτὰς τὰς πραγματικάς, καὶ εἶναι φρόνιμον νὰ μὴ παραμελῆται ἡ πολλάκις ἀναγκαία αὕτη προφύλαξις, μὲ τὸ νὰ σέβωνται περισσότερον οἱ ἄνθρωποι τὴν ῥητὴν, παρὰ τὴν σιωπηρὰν ὑποχρέωσιν.

§. 192. Περὶ τῶν ἅπαξ ἐκπληρουμένων συνθηκῶν.

Αἱ συνθήκαι, αἱ ὅποια δὲν ἀπαιτοῦσι πράξεις καθημερινὰς, ἀλλὰ περασιακὰς καὶ μοναδικὰς, τῶν ὁποίων ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ ἐκπλήρωσις τελειοῦται ἅπαξ, αὐταὶ ἅμα ἐκπληρωθῶσιν, εἶναι πράγματα ἐκτελεσμένα καὶ τελειωμένα. Καὶ ἂν ᾖναι ἰσχυραὶ, τὸ ἀποτέλεσμα τῶν εἶναι φύσει αἰώνιον καὶ παντοτεινόν. Ὡς ὅταν ζητῆται ἂν συνθήκη τις ᾖναι προσωπικὴ ἢ πραγματικὴ, εἶναι δὲν θεωροῦνται παντάπασιν. Ὁ Πουφενδὸρφ μᾶς δίδει τοὺς ἐξῆς κανόνας ὡς πρὸς ταύτην τὴν συζήτησιν. Α'. ὅτι οἱ διάδοχοι ὀφείλουσι νὰ φυλάττωσι τὰς παρὰ τῶν προκατόχων του γενομένης περὶ εἰρήνης συνθήκας. Β'. ὅτι ὁ διάδοχος ὀφείλει νὰ διατηρῇ ὅλας τὰς νομίμους συμφωνίας, δι' ὧν ὁ προκατόχος του μετέφερε κάποιον δίκαιον εἰς τρίτον τινα. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἐκτὸς τοῦ προκειμένου· μὲ τοῦτο δὲν δηλοῦται ἄλλο παρὰ ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔγινεν ἰσχυρῶς παρὰ τίνος ἡγεμόνος, δὲν δύναται νὰ ἀκυρωθῇ ἀπὸ τὸν διάδοχόν του. Εἰς τοῦτο δὲ κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει. Ἡ περὶ εἰρήνης

συνθήκη γίνεται φυσικὰ διὰ τὴν διαρκείαν αἰωνίως, καὶ ὅταν ἄπαξ γίνῃ καὶ ἐπικυρωθῇ δεόντως, εἶναι πράγμα τελειωμένου, καὶ πρέπει νὰ ἐκπληροῦται παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, καὶ νὰ διατηρῆται κατὰ τὴν ἔννοιάν της. Ἄν ἐκτελεσθῇ ἀμέσως, ὅλα τελειοῦνται. Ἄν δὲ ἡ συνθήκη ἐπιβάλλῃ τὴν ἀνάγκην πράξεων πολλῶν καὶ ἐπανελημμένων, πρέπει πάντοτε νὰ ἐρευνηθῆτις, κατὰ τοὺς προεκτεθέντας κανόνας, ἂν αὐτὴ ᾖ πραγματικὴ ἢ προσωπικὴ, ἂν οἱ συναλλάξαντες ἐνόησαν νὰ ὑποχρεώσωσι καὶ τοὺς διαδόχους των εἰς ταύτας τὰς πράξεις, ἢ ἂν τὰς ὑπεσχέθησαν διὰ μόνην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας των. Ὡσαύτως εὐθὺς ὁποῦ δικαίωμα τι μεταφερθῇ διὰ νομίμου συμφωνίας, αὐτὸ δὲν ἀνήκει πλέον εἰς τὸ κράτος τὸ ὁποῖον τὸ παρεχώρησεν· ἡ ὑπόθεσις εἶναι ἐκπληρωμένη καὶ τελειωμένη. Ἄν ὅμως ὁ διάδοχος εὖρη κἀνὲν ἐλάττωμα εἰς τὴν πράξιν, καὶ τὸ ἀποδείξῃ, δὲν δηλοῖ μὲ τοῦτο ὅτι ἡ συμφωνία δὲν τὸν ὑποχρεώνει, μήτε ὅτι ἀρνεῖται νὰ τὴν ἐκπληρώσῃ· δεικνύει μόνον ὅτι δὲν ἔγινε ποτέ, διότι ἡ ἐλλειπὴς ἢ πάσχουσα πράξις εἶναι ἄκυρος καὶ ἀνίσχυρος, καὶ ὡς νὰ μὴν εἶχε γένη.

§. 193. Περὶ συνθηκῶν ἤδη ἐκτελεσμένων ἀφ' ἑνὸς μέρους.

Ὁ τρίτος κανὼν τοῦ Πουφενδὸρφ εἶναι καὶ αὐτὸς χωρὶς ὄφελος ὡς πρὸς τὸ προκείμενον ζήτημα· αὐτὸς λέγει ὅτι ἂν ἀφοῦ ὁ εἰς τῶν συμμαχῶν ἐκπλήρωσεν ἤδη ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον τὸν ὑπεχρέωσεν ἡ συνθήκη, συμβῇ νὰ ἀποθάνῃ ὁ ἄλλος πρὶν ἐκτελέσῃ τὴν ὑπόθεσίν του, ὀφείλει ἀναντιρρήτως νὰ τὴν ἀναπληρώσῃ ὁ διάδοχος του. Καθότι, ἐπειδὴ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ ἄλλος ἐξετέλεσε μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ λάβῃ τὸ ἀντίτιμον, ὠφέλησε τὸ ἔθνος, ἢ κἀν ἔγινε μὲ τοῦτον τὸν σκοπὸν, εἶναι φανερόν ὅτι ἂν δὲν ἐνεργηθῇ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶχε συμφωνηθῇ, αὐτὸς ἀποκτᾷ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκπληρώσαντος πράγματα μὴ χρεωσούμενα, καὶ ἐπομένως ἐνέχεται ὁ διάδοχος ἢ νὰ τὸν ἀποζημιώσῃ ἀκριβῶς δι' ὅσα ἔπραξεν ἢ ἔδωκεν, ἢ νὰ ἐκτελέσῃ ὁ ἴδιος ὅσα ὁ προκατόχος του ὑπεσχέθη. Αὐτὸς ὁ κανὼν, λέγω, εἶναι ἀνωφελὴς ὡς πρὸς τὸ προκείμενον ζήτημα. Ἐὰν ἡ συμμαχία ᾖ πραγματικὴ, αὐτὴ ὑπάρχει καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἑνὸς τῶν συναλλαξάντων· ἂν ᾖ προσωπικὴ, τελειοῦται μὲ τὴν ζωὴν των ἢ μὲ τὴν ζωὴν ἑνὸς ἐξ αὐτῶν. Ὅταν ὅμως ἡ

προσωπική συνθήκη τελείονα τοιουτοτρόπως. καὶ θέλη τις νὰ ἡ-
 ξεύρη εἰς τί ἡ μία ἐπικράτεια ἐνέχεται ὅταν ἡ ἄλλη ἐκτέλεσέ τε
 ἤδη δυνάμει τῆς συνθήκης, τοῦτο εἶναι νέον ζήτημα, τὸ ὁποῖον
 ἀποφασίζεται μὲ ἄλλους λόγους. Χρειάζεται, νὰ γείνη διάκρισις
 τῶν εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς συνθήκης γενομένων πράξεων. Ἐὰν ἦναι
 πράξεις προσδιωρισμέναι καὶ βέβαιαι, ἀπὸ ἐκείνας τὰς ὁποίας ὑπό-
 σχονται τὰ μέρη ἀναμεταξύ των ἐν εἴδει ἀνταλλαγῆς, εἶναι ἀναμ-
 φίβολον ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις ἔλαβεν, ὀφείλει νὰ ἀποδώσῃ τὸ εἰς ἀν-
 ταμοιβὴν ὑποσχεθὲν, ἂν θέλη νὰ βασάξῃ τὴν συμφωνίαν, καὶ ἂν
 ἐνέχεται νὰ τὴν βασάξῃ· ἂν ὅμως δὲν ἐνέχεται, ἢ δὲν θέλη, ὀ-
 φείλει νὰ ἀποδώσῃ ὅ, τι ἔλαβε, νὰ θέσῃ πάλιν τὰ πράγματα εἰς
 τὴν προτέραν στάσιν των, ἢ νὰ ἀποζημιώσῃ τὸν σύμμαχον, ὃ ὁ-
 ποῖος ἔδωκεν. Ἐὰν πράξῃ ἄλλοτρόπως, τότε κατακρατεῖ τὸ ἄλ-
 λότριον πρᾶγμα. Ἡ θέσις εἶναι παρομοία μὲ ἐκείνην τοῦ ἀνθρώ-
 που, ὅχι ὅστις ἐπλήρωσε πρᾶγματα μὴ χρεωσούμενα, ἀλλ' ὅστις
 ἐπλήρωσε πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δὲν τῷ παρεδόθη. Ἄν ὅμως εἰς τὴν
 προσωπικὴν συνθήκην αἱ ὑποσχέσεις ἦναι ἀβέβαιοι καὶ ἐξαρτώμε-
 ναι ἀπὸ τὰς περιστάσεις, καὶ τοιαῦται ὥστε νὰ μὴν ὑποχρεώνωσι
 κανένα, ἂν ὁ καιρὸς τοῦ νὰ ἐκπληρωθῶσι δὲν ἔλθῃ, τότε καὶ ἡ
 ἀπόδοσις τῶν ἀμοιβαίων ὑποσχέσεων ἐκ μέρους τοῦ ἄλλου συμμά-
 χου ἐξαρτᾶται ὡσαύτως ἀπὸ τὴν περίστασιν, καὶ ὅταν τὸ τέλος τῆς
 συμμαχίας φθάσῃ, δὲν ἐνέχεται πλέον κανεὶς εἰς τίποτε. Εἰς
 μίαν ἐπιμαχίαν π. χ. δύο βασιλεῖς ὑπόσχονται ἀμοιβαίως βοήθειαν
 ἑμισθοῦν ἐπὶ ζωῆς των. Ὁ εἰς συμβαίνει νὰ καταπολεμηθῇ, καὶ
 βοηθεῖται ἀπὸ τὸν σύμμαχόν του, πλὴν ἀποθνήσκει πρὶν εὖρη τὴν
 εὐκχιρίαν νὰ δώσῃ ἐκ μέρους του τὴν ἀμοιβαίαν βοήθειαν. Ἡ συμ-
 μαχία εὐρίσκεται οὕτω τελειωμένη, καὶ ὁ διάδοχος τοῦ ἀποθα-
 νόντος δὲν ἐνέχεται εἰς τίποτε ἄλλο, παρὰ εἰς τὴν θέουσαν εὐ-
 γνωμοσύνην ὡς πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἐκείνου, ὅστις μὲ τὴν ἐπικου-
 ρίαν του διέσωσε τὴν ἐπικρατείαν του. Δὲν πρέπει δὲ νὰ νομισθῇ
 ὅτι τοιουτοτρόπως ὁ σύμμαχος, ὅστις ἔδωκε βοήθειαν, χω-
 ρὶς νὰ λάβῃ, εὐρίσκεται ἀδικημένος εἰς τὴν συμμαχίαν. Ἡ συν-
 θήκη του ἦτον ἐπὶ τὰς τυχηρὰς ἐκείνας συμφωνίας, τῶν ὁποίων
 τὰ κέρδη ἢ αἱ ζημίαι κρέμονται ἀπὸ τὴν τύχην καὶ ὡς ἔχασεν,

ἤμποροῦσε καὶ νὰ κερδίση. Ἐδῶ δύναται τις νὰ κάμη καὶ ἄλλο ζήτημα. Ἐπειδὴ ἡ προσωπικὴ συμμαχία τελειώνει μὲ τὸν θάνατον ἑνὸς τῶν συμμάχων, ἂν ὁ ἐπιζήσας σύμμαχος, σοχαζόμενος ὅτι αὐτὴ πρέπει νὰ ὑπάρχη, ἐκπληρόνη τὴν συνθήκην ἐκ μέρους του, ὑπερασπίζεται τὸν τόπον του, διασώζη κανέν ἀπὸ τὰ φρούριά του, ἢ προμηθεύη ζωτροφίας εἰς τὰ στρατεύματά του, τί θέλει κάμει ὁ οὕτω βοηθηθεὶς ἡγεμόν; Ἀναμφιβόλως αὐτὸς χρεωθεῖ ἢ νὰ ἀφήσῃ νὰ ὑπάρχη τῷ ὄντι ἡ συμμαχία, καθὼς ὁ σύμμαχος τοῦ προκατόχου του ἐνόμισεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη, καὶ τοῦτο θέλει εἶσθαι ἀνανέωσις καὶ παράτασις τῆς συνθήκης, ἢ ὀφείλει νὰ ἀποζημιώσῃ τὸν βοηθήσαντα αὐτὸν σύμμαχον, κατὰ τὴν ἐκτίμησιν, ἢ τις ἤθελε γίνεαι, ἂν δὲν θέλῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν συμμαχίαν· καὶ εἰς ταύτην τὴν περίπτωσιν ἤμπορεῖ νὰ εἰπῇ τις μὲ τὸν Πουφενδὸρφ, ὅτι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τοιαύτην βοήθειαν, ἀποκτᾷ τὸ δικαίωμα τοῦ πληρώσαντος πράγματα μὴ χρεωσούμενα.

§. 194. Ἡ προσωπικὴ συμμαχία παύει, ὅταν ὁ ἕτερος τῶν συναλλαζάντων παύσῃ νὰ βασιλεύῃ.

Ἐπειδὴ ἡ διάρκεια τῆς προσωπικῆς συμμαχίας περιορίζεται εἰς τὸ πρόσωπον τῶν συναλλαττόντων ἡγεμόνων, ἂν ὁ ἕτερος ἐξ αὐτῶν παύσῃ δι' ὁποιανδήποτε αἰτίαν νὰ βασιλεύῃ, παύει καὶ ἡ συμμαχία. Καθότι αὐτοὶ ἔκαμαν τὴν συνθήκην καθ' ἡγεμόνες· καὶ ἐκεῖνος, ὅστις παύει νὰ βασιλεύῃ, δὲν ὑπάρχει πλέον ὡς ἡγεμόν, ἂν καὶ ἀκόμη ζῇ ὡς ἄνθρωπος.

§. 195. Συνθήκαι φύσει προσωπικαί.

Οἱ βασιλεῖς δὲν συμφωνοῦσι πάντοτε μόνον καὶ κατ' εὐθεΐαν διὰ τὸ βασίλειόν των, ἀλλὰ πολλάκις δυνάμει τῆς ἀνὰ χεῖράς των ἐξουσίας, κάμνουσι συνθήκας ἀναφερομένας εἰς τὸ πρόσωπον, ἢ εἰς τὴν οἰκογένειάν των· δύνανται δὲ νὰ τὰς κάμωσι νομίμως, καθότι ἡ ἀσφάλεια, καὶ τὸ ἀληθές συμφέρον τοῦ κυριάρχου εἶναι εὐτυχία τῆς πολιτείας. Αὐταὶ αἱ συνθήκαι εἶναι φύσει προσωπικαί, καὶ λαμβάνουσι τέλος ὁμοῦ μὲ τὸν βασιλέα, ἢ μὲ τὴν οἰκογένειάν του. Τοιαύτη δὲ εἶναι ἡ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ βασιλείου, ἢ τῆς οἰκογενείας του γινομένη συνθήκη.

§. 196. Περὶ τῆς πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας γινομένης συνθήκης.

Ζητεῖται ἂν ἡ τοιαύτη συνθήκη διασώζεται ὁμοῦ μὲ τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν, ὅταν ἐξ αἰτίας τινος ἐπαναστάσεως ὑξεροῦνται τὸ διάδημα; Ἐσημειώσαμεν προλαβόντως, ὅτι ἡ προσωπικὴ συνθήκη τελειώνει μὲ τὸ βασίλειον τοῦ συντάξαντος αὐτήν. Τοῦτο ὁμοῦ ἐννοεῖται περὶ συνθήκης τινος γινομένης μὲ τὴν πολιτείαν, καὶ τῆς ὁποίας ἡ διάρκεια περιορίζεται ἀπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ συναλλάξαντος βασιλέως· ἐκείνη δὲ περὶ ἧς ἤδη πρόκειται εἶναι φύσεως διαφορετικῆς. Μολονότι ὑποχρεοῖ τὴν πολιτείαν, διότι ὅλαι αἱ δημόσιαι πράξεις τοῦ κυριάρχου τὴν ὑποχρεοῦσιν, αὐτὴ ὁμοῦ γίνεται κατ' εὐθεῖαν πρὸς ὄφελος τοῦ βασιλέως καὶ τῆς οἰκογενείας του, καὶ ἢ θελεν εἰσθαι ἄτοπον νὰ τελειῶνῃ μάλιστα τὴν σιγμὴν, καθ' ἣν ἀποκαθίσταται χρήσιμος, καὶ μὲ αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ περιστατικὸν κατὰ τοῦ ὁποίου ἐσυντάχθη. Ἐκτὸς τούτου, ὁ βασιλεὺς, ὅστις χάνει τὴν ἐνέργειαν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, δὲν χάνει διὰ τοῦτο καὶ τὸν χαρακτῆρά του. Καὶ ἂν ἡ σέρησις αὐτῆ τῆς ἐξουσίας τῶ ἐπροξενήθη ἀπὸ πρᾶνομόν τινα ἄρπαγα, ἢ ἀπὸ κάμμιαν ἐπανάστασιν, διαφυλάττει πάντοτε τὰ δίκαιά του, ἐξ ὧν εἶναι καὶ αἱ συμμαχίαι του. Τίς ὁμοῦ θέλει κρίνει ἂν ὁ δεῖνα βασιλεὺς ἀφῆρῃ νομίμως ἢ βιαίως τὴν ἐξουσίαν του; Τὰ ἀνεξάρτητα ἔθνη δὲν ἀναγνωρίζουσι κανένα κριτὴν. Ὅταν τὸ σῶμα τοῦ ἔθνους κηρύξῃ τὸν βασιλέα ἑκπτωτον τοῦ δικαιώματός του διότι ἠθέλησε νὰ τὸ καταχρασθῇ, καὶ τὸν ἀποβάλλῃ, δύναται νὰ τὸ κάμῃ δικαίως, ἂν τὰ παράπονά του ἔχουσι βάσιν, καὶ δὲν ἀνήκει εἰς κάμμιαν ἄλλην δύναμιν νὰ κρίνῃ περὶ τούτου. Δὲν πρέπει λοιπὸν ὁ προσωπικὸς σύμμαχος τούτου τοῦ βασιλέως νὰ τὸν βοηθήσῃ ἐναντίον τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἔκαμε χρῆσιν τοῦ δικαιώματός του εἰς τὴν πράξιν του· καὶ ἂν τὸ ἐπιχειρισθῇ ἀδικεῖ τοῦτο τὸ ἔθνος. Ἡ Ἀγγλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ Λοδοβίκου τοῦ ΙΔ' εἰς τοὺς 1688, διότι ὑπεσῆριζε τὰ συμφέροντα Ἰακώβου τοῦ Β', ὅστις εἶχεν ἀποβληθῇ τακτικῶς ἀπὸ τὸ ἔθνος. Τὸν ἐκήρυξεν ὡσαύτως ἐκ δευτέρου, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος διότι αὐτὸς ἀνεγνώρισεν τὸν υἱὸν τοῦ ἀποβληθέντος βασιλέως, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰακώβου τοῦ Γ'. Εἰς τὰς

ἐμφιβόλους περιπτώσεις, καὶ ὁπόταν τὸ σῶμα τοῦ ἔθνους δὲν ἐκφράσθῃ, ἢ δὲν ἐδυνήθῃ νὰ ἐκφρασθῇ ἐλευθέρως, πρέπει φυσικὰ νὰ ὑποσηρίξῃ τις καὶ νὰ ὑπερασπισθῇ τὸν διάδοχόν του· καὶ εἰς τοιαύτας περιπτώσεις τὸ ἐκούσιον δίκαιον τῶν ἔθνῶν βασιλεύει μεταξὺ των. Τὸ μέρος τὸ ὁποῖον ἀπεδίωξε τὸν βασιλέα διΐσχυρίζεται ὅτι ἔχει τὸ δίκαιον εἰς τὸ μέρος του· ὁ δυστυχὴς οὗτος βασιλεὺς καὶ οἱ σύμμαχοί του νομίζουσι καὶ αὐτοὶ ὅτι τὰ ἔχουσιν εἰς τὸ μέρος των· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχουσι κανένα κοινὸν κριτὴν ἐπὶ τῆς γῆς, δὲν μένει εἰς αὐτοὺς εἰμὴ τὸ μέσον τῶν ὄπλων διὰ νὰ κόψωσι τὴν διαφορὰν των, καὶ διὰ τοῦτο ἀρχίζουσι τακτικὸν πόλεμον ἀναμεταξὺ των. Ὄταν τέλος πάντων ἡ ξένη δύναμις ἐκπλήρωσεν ἐν καλῇ πίστει τὰς πρὸς τὸν ἀτυχῆ ἐκείνον μονάρχην ὑποσχέσεις της, ὅταν ἔκαμε διὰ τὴν ὑπεράσπισιν καὶ ἀποκτάσασίν του ὅ, τι ὑπεχρεούτο νὰ κάμῃ δυνάμει τῆς συμμαχίας, ἂν οἱ ἀγῶνές της ἐσάθῃσαν χωρὶς ἐκβασιν, ὁ ἐκπτωτος ἡγεμὼν δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ αὐτῆν νὰ κάμῃ ὑπὲρ αὐτοῦ πόλεμον χωρὶς τέλος, καὶ νὰ διαμένῃ αἰωνίως εἰς ἔχθραν μὲ τὸ ἔθνος ἢ μὲ τὸν κυριάρχην, ὅστις τῷ ἀφαίρεσε τὸν θρόνον. Πρέπει μίαν φορὰν νὰ σκεφθῇ περὶ εἰρήνης, καὶ νὰ παραιτήσῃ τὸν σύμμαχόν του, ὅστις πρέπει νὰ νομίζεται ὅτι καὶ μόνος του ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ τὸ δικαίωμα του· οὕτω Λουδοβῆκος ὁ ΙΔ' ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ Ἰάκωβον τὸν Β'· καὶ νὰ ἀναγορίσῃ τὸν βασιλέα Οὐϊλέλμον, μολονότε πρότερον τὸν ἐθέωρησεν ὡς ἄρπαγα.

§. 197. Εἰς τί ὑποχρεοῖ ἡ πραγματικὴ συμμαχία, ὅταν ὁ σύμμαχος βασιλεὺς διωχθῇ ἀπὸ τὸν θρόνον.

Τὸ αὐτὸ ζήτημα παρουσιάζεται εἰς τὰς πραγματικὰς συμμαχίας, καὶ εἰς πᾶσαν ἐν γένει συμμαχίαν γινομένην μὲ πολιτείαν, καὶ ὄχι μὲ βασιλέα ἰδιαιτέρως, διὰ τὴν ἀτομικὴν του ὑπεράσπισιν. Ἀναμφιβόλως πρέπει νὰ βοηθήσῃ τις τὸν σύμμαχόν του ἐναντίον πάσης εἰσβολῆς, πάσης ἐξωτερικῆς βίας, ὡς καὶ ἐναντίον τῶν σασιαζόντων ὑπηκόων του· πρέπει ὡσαύτως νὰ βοηθήσῃ τις μίαν δημοκρατίαν ἐναντίον τῶν ἐπιχειρήσεων ἐκείνου ὅστις ζητεῖ νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὴν δημοσίαν ἐλευθερίαν. Αὐτὸς ὅμως πρέπει νὰ ἐνθυμῆται ὅτι εἶναι σύμμαχος τῆς πολιτείας, ἢ τοῦ ἔθνους, καὶ ὄχι

κρίτης αὐτῶν. Ἐὰν τὸ ἔθνος ἀποβάλλῃ τακτικῶς τὸν βασιλέα του, ἂν ὁ λαὸς τινος δημοκρατίας διώξῃ τοὺς ἄρχοντας του, διὰ νὰ διασώσῃ τὴν ἐλευθερίαν του, ἂν ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐξουσίαν τινος ἄρπαγος, εἴτε ῥητῶς, εἴτε σιωπηρῶς, ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελεν ἀντιτείνει εἰς τὰς οἰκειακὰς του διατάξεις, ἢ διαφιλονεικήσῃ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὸ κῦρος των, ἤθελεν ἐπεμβαίνει εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἔθνους, καὶ ἤθελε τὸ ἀδικεῖ. Ὁ σύμμαχος μένει σύμμαχος τῆς πολιτείας μὲ ὅλην τὴν ἐπισυμβᾶσαν μεταβολήν. Ἄν ὅμως ἡ μεταβολὴ αὕτη ἀποκαταστήσῃ τὴν συμμαχίαν ἀνωφελῆ, ἐπικίνδυνον ἢ δυσάρεστον, εἶναι ἐλεύθερος νὰ τὴν παραιτήσῃ. Καθὼς ἡμπορεῖ ὀρθῶς τῷ λόγῳ νὰ εἰπῇ, ὅτι δὲν ἤθελε συμμαχήσῃ μὲ τοῦτο τὸ ἔθνος, ἂν ἐδιοικεῖτο κατ' ὄν τρόπον διοικεῖται ἤδη. Ἄς προσθέσωμεν ἐδῶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπομεν περὶ τοῦ προσωπικοῦ συμάχου. Ὅσα δίκαια καὶ ἂν ἔχη ὁ ἐκ τοῦ θρόνου διωχθεὶς βασιλεὺς, εἴτε ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του, εἴτε ἀπὸ ξένον ἄρπαγα, οἱ σύμμαχοί του δὲν ἐνέχονται νὰ βασάξωσιν ὑπὲρ αὐτοῦ πόλεμον αἰώνιον. Ἵσπερον ἀπὸ ματαίας προσπαθείας γενομένης διὰ τὴν ἀποκατάστασίν του, ὀφείλουσι τέλος πάντων νὰ δώσωσι τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς λαοὺς των, νὰ συμβιβασθῶσι μὲ τὸν ἄρπαγα, καὶ νὰ διαπραγματεύωνται ἐπομένως μὲ αὐτὸν, ὡς μὲ νόμιμον κυριάρχην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ διαλύσεως καὶ ἀνανεώσεως τῶν συνθηκῶν.

§. 198. Τέλος τῶν ἐμπροθέσμων συμμαχιῶν.

Ἡ συμμαχία τελειώνει ὅταν φθάσῃ ἡ προθεσμία της. Ἐνίοτε αὕτη ἡ προθεσμία εἶναι προσδιωρισμένη, καθὼς ὅταν γίνεται ἡ συμμαχία διὰ τὸσους χρόνους, ἐνίοτε πάλιν ἀβέβαιος, ὡς εἰς τὰς προσωπικὰς συμμαχίας, τῶν ὁποίων ἡ διάρκεια κρέμαται ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν συναλλαττόντων. Ἡ προθεσμία εἶναι ἀκόμη ἀβέβαιος, ὅταν δύο ἢ περισσότεροι κυριάρχαι συμμαχοῦσι διὰ πρᾶγμα ἰδιαιτέρον, π. χ. διὰ νὰ ἀπεδιώξωσι βάρβαρον τι ἔθνος ἀπὸ τὸν τόπον